

K İ T A P L A R D A N H A B E R

SAYGUN, A. ADNAN: *Béla Bartók's Folk Music Research in Turkey*.
Budapeşte, Akademiai Kiadó, 1976. 430 s.

B 7688-b

A. Adnan Saygun'un bu kitabı, Macar Bilimler Akademisi'nin "Studia Musicologica" dizisinde yer almaktadır. Bu dizide, Macar müzikbilimi (müzikoloji) alanında uluslararası düzeyde ilginç bildirimlere, Macar müzik tarihine ve Macar bakış açısından evrensel müzik tarihine ilişkin sorunlara yer verilmektedir. Dizide yer alan bildirimler, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ya da Rusçadır.

Saygun'un yapıtı, ünlü Macar bestecisi Béla Bartók'un Türkiye'de yürüttüğü Türk halk müziği araştırmasını konu edinmiştir. 1936 yılında, Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden Dr. László Rasonyi'nin önerisiyle, tanınmış Macar bestecisi Bartók, bir dizi konferans ve Ankara orkestrası eşliğinde solist olarak konserler vermek, bunların yanı sıra da bazı köylerde Türk halk müziği ile ilgili araştırmalar yapmak üzere Ankara Halkevi tarafından Türkiye'ye çağrılmıştı. Öteden beri Türk halk müziğini incelemek, özellikle eski Türk ve Macar halk müziğinde ortak öğeler ve bağlantılar olup olmadığını araştırmak isteyen Bartók çağırılı olumlu karşılıyarak Türkiye'ye geldi. Bartók'un Türkiye'ye gelişi, yalnızca müzik alanında yaratıcılığın yöneleceği doğrultuyu belirleyecek bir yolgösterici bulmak için değil, aynı zamanda, Türk halk müziği ile ilgili bilimsel araştırma ve yayımlarla, örneğin, bu müziğin Arap - İran müzik bölgesine ait olduğu yolundaki inanç gibi önemli yanlışlıkları gidermek amacıyla, Atatürk Türkiye'sinin dinamik atmosferinde, genç müzik uzmanlarının, bu müziğin kaynağı olan halka yöneldikleri bir döneme rastlar. Bu atmosferin, ünlü Macar bestecisi Bartók'un Türkiye'ye çağrılması yönündeki girişimlere hız verdiği kuşkusuzdur.

A. Adnan Saygun'un, Bartók'un derlemelerine, Budapeşte'deki kaynak malzemeye ve New York'daki Columbia Üniversitesi'nde, Bartók'un elyazısıyla saklanan *Giriş*'e dayanarak hazırladığı kitap iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Bartók'un, 1936 yılında Türkiye'ye yaptığı gezi sırasında derlediği ezgilere ilişkin notları ve Türk halk müziği ile ilgili incelemesini kapsamaktadır. Ne notlar, ne de araştırma daha önce yayımlanmıştır. Bartók'un araştırması, Türkiye'nin güneyinde yaşayan göçerlerin (Toroslarda yaşayan Yürüklerin) müzik gelenekleriyle ilgili olarak bugüne değin yazılmış ilk araştırmadır. Araştırma sonucunda ortaya çıkan 14 andırışma (analoji), bu göçerlerin türküleri ile Macar halk müziği arasında belli bir ilişki kurulabileceğini kanıtlamaktadır. Yapıtın ikinci bölümünde, A. Adnan Saygun, Türk halk müziğinin bellibaşlı özelliklerine ilişkin bilgi vermekte ve Bartók'un *Giriş* ve çevriyazılarının notalarını sunmaktadır. Kitapta ayrıca, türkülerin ölçü (vezin) bakımından çözümlemesi ve İngilizce çevirileri de yer almaktadır. Kitabın sonuna, Bartók'un Anadolu gezisine ve Türk halk müziği ile ilgili araştırmasına ilişkin bazı ilginç belgeler eklenmiştir.

Kitabın içindekiler şunlardır: Birinci Bölüm (Béla Bartók) (7). – Önsöz (9). – Ezgilerin çevriyazısı (transkripsiyonu) (51). – Ezgi bölümlerinin hece sayıları (183). – İkinci Bölüm (A. Adnan Saygun) (189). – Önsöz (191). – Kısaltmalar ve simgelerin şeması (192). – Türkçe sözcüklerin telâffuzu (193). – Türk halk müziğinin belli özellikleri (194). – Yineleme (nakarat) (194). – Uzun hava (212). – Türk halk müziğinin modal özellikleri (224). – Hece uzatmaları (228). – Ulamalar (231). – Béla Bartók'un *Giriş*'inin notalaması (237). – Béla Bartók'un çevriyazılarının notalaması (277). – Açıklayıcı notlar (304). – Ezgilerin sözleri (310). – Ezgi sözlerinin çevirileri (344). – Türk halk ezgilerinin bazı Macar değişkenleri (varyantları) (375). – Çevriyazıya dönüştürülmüş ezgiler (383). – Çevriyazıya dönüştürülen ezgilerin sözleri ve çevirileri (399). – Derlenen ezgilerin şeması (403). – Ekler (409). – I. Béla Bartók'un Anadolu gezisi ile ilgili olarak A. Adnan Saygun tarafından İstanbul Konservatuvarında hazırlanan rapor (411). – II. Bartók'un Ankara Halkevi Başkanı Ferit Celâl Güven'e mektubu (414). – III. A. Adnan Saygun'un Béla Bartók'a mektubu (418). – IV. Fotoğraflar (418). – V. Türkiye haritası (431).

ÖNEY, GÖNÜL: *Ceramic Tiles in Islamic Architecture*. Japonya, Shino Toseki C., Ltd., 38 s.

B 8384/2

Çalışmalarını Türk ve İslâm çini sanatı alanında yoğunlaştırmış, özellikle de İslâm çinileri konusunda odaklaştırmış olan Ankara Üniversitesi DTCF Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Gönül Öney, bu kitabında, ilginç, ama oldukça karmaşık bir konu olan İslam çinilerini incelemektedir.

Kitapta, 9. yüzyıldan 20. yüzyıla değin İslâm mimarisinin bellibaşlı çinileri ele alınmakta; sırasıyla, 9. ve 10. yüzyıllarda Mezopotamya ve Suriye'deki Abbâsî çinileri, 11. yüzyıldan 14. yüzyılın ilk yarısına değin Türkistan, Afganistan ve İran'daki Karahan, Gazne, Selçuk ve İlhanlı çinileri, 12. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu'daki Selçuklu çinileri, 14. yüzyılın ikinci yarısından 16. yüzyılın başına değin Türkistan, Afganistan ve İran'da Timur dönemi çinileri; 15.-18. yüzyıllar arasında Anadolu'daki Osmanlı çinileri; 1502-1722 yılları arasında İran'daki Safevî dönemi çinileri; 1779-1925 yılları arasında İran'da Kaçarlar dönemi çinileri ve 14.-16. yüzyıllar arasında İspanya ve Fas'taki Berberî çinileri incelenmektedir.

Kitabın içindekiler şunlardır: Giriş (6). – Mezopotamya ve Suriye'de 9. ve 10. yüzyıllardan kalma Abbâsî çinileri (6). – Cilâlı çiniler (6). – Türkistan, Afganistan ve İran'da 11. yüzyıldan 14. yüzyılın ilk yarısına değin Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve İlhanlı dönemlerinden kalma çiniler (7). – Tek renkli, sırlı, düz çiniler, tuğlalar ve fayans mozaikler (7). – Tek renkli, cilâlı, kabartma çiniler (9). – Minai ve Lajwardina teknikleriyle yapılmış çiniler (12). – 12. ve 15. yüzyıllar arasında Selçuklu ve beylikler döneminden kalma çiniler (12). – Cilâlı tuğlalar (13). – Düz seramik çiniler (13). – Fayans mozaikler (14). – İznik çanakları (14). – *Cuerda seca* çiniler (14). – Cilâlı, sırlı ve Minai çiniler (15). – 14. yüzyılın ikinci yarısından 16. yüzyılın başına değin Türkistan, Afganistan ve İran'da Timur dönemi çinileri (15). – Tek renkli, cilâlı, düz ya da kabartma çini ve tuğlalar (16). – Fayans mozaikler (17). – *Cuerda seca* tekniğiyle yapılmış çiniler (17). – 15. ve 18. yüzyıllar ara-

sında Anadolu'da Osmanlı dönemi çinileri (17). – 15. yüzyıldan kalma tek renkli, cilâlı, düz ve yıldızlı çiniler (18). – 15. yüzyıldan kalma fayans mozayıklar (18). – 15. yüzyıl ve 16. yüzyıl başlarından kalma mavi-beyaz İznik ve Kütahya çinileri ve bunlarla koşutluk gösteren Şam ve Kahire'de Memlûk döneminden kalma çiniler (18). – 15. yüzyıldan ve 16. yüzyıl başlarından kalma *cuerda seca* tekniğiyle yapılmış çok renkli seramikler (19). – 16. yüzyıldan kalma, “Şam tipi” denen çok renkli İznik ve Şam çinileri (20). – 17. yüzyıl sonundan ve 18. yüzyıldan kalma Kütahya çinileri (20). – 18. yüzyıldan kalma Tekfur Sarayı çinileri (21). – İran'da Safevî dönemi çinileri (1502-1722) (21). – Tek renkli sırlı çiniler (22). – Fayans mozayıklar (23).

ÖNEY, GÖNÜL: *The World of Tiles*. Kyoto, Shino Toseki Co., Ltd., 1977. 132 s.
B 8384/1

Prof. Gönül Öney'in, yukarıda tanıtılan kitabının Japonca çevirisi, seramik konusundaki incelemelerden oluşan “Seramik Dünyası” başlıklı on ciltlik bir dizinin ilk yapıtı olarak 1977 yılında Japonya'da, Japonca ve renkli resimli olarak basılmıştır.

van BERCHEM, MAX: *Opera Minora*. Cenevre, Editions Slatkine, 1978. 1187 s.
A - IV 3379/1 ve 2

Max van Berchem (1863-1921), tarihsel belge ve bilgileri derlediği *Corpus inscriptionum arabicarum* adlı oylumlu yapıtında, Arap yazıtlarını ve İslam arkeolojisini bilimsel açıdan incelemektedir. Ömrünü bu iki alanda araştırma ve inceleme yapmaya adanmış olan van Berchem'in *Opera minora* adlı yapıtında, okurlar onun az bilinen birçok makalelerini bulacaklardır. Max van Berchem, İslam uygarlığının gerçek bir dönüm noktası olan XII. yüzyılın son on yılından bu yana İslam belgelerini incelemiştir. Arap uzmanlarının, “kitabî”, geleneksel, felsefi, dogmatik ve edebî oriyantalizmine, bu değerli bilim adamı arkeolojik araştırmalarıyla katkıda bulunmuştur. van Berchem'e göre, “iyi incelenmiş bir anıt, en iyi kitaptan daha iyidir”. Kesin olmayan sözel anlatımlara, çoğu kez belgelerden alınan parçalara bağlı olan ya da kopya yanlışlıklarından tümüyle arındırılmayan yazmalar yerine, van Berchem doğrudan doğruya geçmişin somut yapıtlarına eğilmiştir.

van Berchem, Arap uygarlığını bütünsel bir sorun – önceden kendisini oluşturan öğelere ayrılması gereken bir beden – olarak görmektedir. Ona göre, “ağaçlar ormanı gizlemez”. van Berchem, İslam anıtlarına ne denli önem verdiğini, Amida yazıtına ilişkin olarak 1910 yılında Josef Strygowski ile birlikte yayımladığı yapıtın önsözünde şu sözcüklerle dile getiriyor:

“İslam ülkelerindeki anıtlar, sonunda, İslamiyetin gerilemesiyle birlikte, onları içine attığı, klasik ruhla beslenmiş, dinsel ve ulusal önyargılardan arınmamış olan bilimimizin içinde uyumaya bıraktığı unutulmuşluktan çıkıyorlar (...) Araştırmalar, kalıtsız olduğumuzu öne sürdüğümüz şu antik dünya için Asya'da yapılan

sayısız baskılara gözlerimizi açmakta yanılmadılar. Ama (Asya'ya) borcumuz bununla bitmiyor (...) Ortaçağ boyunca, özellikle de Roma çağında, Hıristiyan olan Batı, Müslüman olan Doğu'yu etkilemeyi sürdürmüştür. Nedir bu etki? Hangi tarihsel olgulardan kaynaklanmıştır? İslam arkeolojisinin, ortaçağ Avrupa'sını inceleyen sanat ve uygarlık tarihçilerine öğretebileceği budur işte".

Opera minora, yalın, açık seçik bir dille yazılmıştır. Paul Boyer, yapıtın dilinden söz ederken, "Tam bir hümanist olan van Berchem, ağırbaşlı, kesin, beylik sözlerden, gereksiz süslerden bilerek kaçınan bir dil kullanmaktadır" dedikten sonra, van Berchem'i "insanlığın yazarı" diye niteliyor.

Kitabın içindekiler şunlardır: I. Cilt: Önsöz (VII). – Max van Berchem'in yapıtlarının bibliyografyası (xvii). – I. *Corpus inscriptionum Arabicarum*'un doğuşu (1). – Max van Berchem'in A. M. Barbier de Meynard'a gönderdiği *Corpus inscriptionum Arabicarum* tasarısı ile ilgili mektup (3). – Mısır ve Suriye'ye gönderilen arkeolojik heyetle ilgili mektup (17). – Suriye'deki arkeolojik araştırmalar, M. Barbier de Meynard'a gönderilen mektup (21). – Bildiri, 1910-1911 yıllarında Arap yazıtlarının toplanması ile ilgili not (53). – II. Mısır (61). – Kahire'de Fatimiler zamanından kalma bir cami (61). – Arap arkeolojisine ilişkin notlar, Fatimî anıt ve yazıtları, I (77). – Arap arkeolojisine ilişkin notlar. İkinci makale. Tolonlar ve Fatimiler (203). – İskenderiye fenerinin yapılışına ilişkin notlar (235). – Mısır tarihinin yeni bir sayfası (247). – III. Suriye (263). – Banyas Köşkü (265). – Suriye'deki Arap yazıtları (Almanca) (301). – Suriye'deki Arap yazıtları II (311). – Suriye'deki Arap yazıtları (349). – Suriye'deki Haşaşîm yazıtları (453). – Şam'daki Atabek yazıtları (503). – Emevî camii üstüne arkeolojik notlar (519). – IV. Filistin, Ürdün, Arabistan (537). – Kudüs'te bir Arap yazıtı (561). – II. Cilt: Kutsal kentler yolu üstünde (615). – Hebron Camiinin mimberi ve Aşkalon'da Hüseyin'in başı için yapılan türbe (633). – Vadi el-Cuz sarnıcının yazıtları üstüne not (647). – Ortadoğu'dan Uzakdoğu'ya (657). – Musul'lu Atabek Lulu'nun anıt ve yazıtları (659). – Moğol Sultanı Olcaytu'nun bir yazıtı (673). – İran Müslümanlarının mimarîsi (685). – Danişmend yazıtları (701). – Türkistan'da Alman kazıları (709). – Cezayir'deki Müslüman yazıtları (755). – Batı'daki halife unvanları (787). – VII. Haçlılar (883). – Suriye'de Haçlı şatoları (885). – Haçlılarla ilgili notlar – I. Kudüs Krallığı (903). – VIII. Taşınabilir yazıtlar (985). – Arap arkeolojisine ilişkin notlar (987). – Münih'teki Krallık Kütüphanesinde bulunan Musul Atabeklerinden Lulu'ya ait madenî kap (1079). – Rusya'daki taşınabilir Arap yazıtları (1099). – Ek: İsviçre'de oriyantalizm (1113). – İsviçre'den mektup (1 Aralık 1906) (1116). – Arap yazıtlarında dekoratif sanat (1130) (Süsleme sanatı). – Dizin (1137).

ŞADAN KARADENİZ